

<http://cgtcatalunya.cat/spip.php?article9523>

La malnutrició i les formes contradictòries de fer-li front

- Actualitat - Notícies -

Date de mise en ligne : divendres 6 de setembre de 2013

Copyright © CGTCatalunya.cat - Tous droits réservés

[Ernest Cañada](#) d'Alba Sud, conversa amb el president de la [Xarxa de Consum Solidari](#) sobre les limitacions de les polítiques per fer front als problemes alimentaris a Catalunya, com els bancs d'aliments, i l'aparició d'alternatives d'auto-proveïment i organització de la gent .

A principis d'agost de 2013 el Síndic de Greuges, Rafael Ribó, va presentar el Informe sobre malnutrició infantil a Catalunya, que posava en evidència una de les conseqüències més alarmants de la situació de pobresa que s'està accentuant amb l'actual crisi econòmica i la política de retallades. Quina valoració fas d'aquest informe?

El Síndic ha fet palesa la situació existent respecte al tema de la malnutrició infantil. L'informe és clar i contundent, basant-se en dades públiques de Catalunya contrastats amb diverses fonts, tant públiques com d'entitats socials (Càritas, Creu Roja, ...). Ressalta que Catalunya té un problema greu de malnutrició infantil que afecta prop de 50.000 nens que pateixen privacions alimentàries per raons econòmiques. Es tracta d'un problema general de malnutrició per defecte al que es necessitarien afegir els problemes de malnutrició per excés i els casos puntuals de desnutrició.

Per donar tota la seva dimensió a aquest informe, cal recordar que el problema de la malnutrició infantil és només l'aspecte més cridaner d'una realitat social de pobresa que inclou la vulneració del dret a l'alimentació adequada a població de totes les edats. Darrere de cada cas de malnutrició infantil hi ha, com a mínim, una mare i / o un pare angoixats i problemes de malnutrició que afecten també als adults.

[-] Les crítiques a la validesa de l'informe no s'han fet esperar.

La resposta dels creadors d'opinió i altres sectors afins al govern ha estat la de relativitzar l'informe, acusant al Síndic de provocant alarma social. Han generat discussions semàntiques, confonent la malnutrició amb la desnutrició, barrejant temes com la malnutrició per excés, deslligant el tema dels hàbits alimentaris de la pobresa L'objectiu ha estat el de treure ferro a les mancances detectades ia la mateixa realitat de pobresa que es viu a Catalunya i limitar les propostes que posen en evidència la política de retallades en els serveis socials.

[-] Però com està actuant l'Administració de forma pràctica davant aquest tipus de problemes cada vegada més estesos?

Més enllà del soroll mediàtic, la resposta pràctica de l'Administració s'estructura en diferents àmbits. A un nivell més global, la seva resposta té a veure amb una política econòmica que en lloc de combatre la pobresa aprofundeix la crisi fent pagar als sectors més desfavorits, el que està en el mateix origen del creixement de la malnutrició infantil.

En un àmbit més concret estan les mesures pal·liatives que ha de prendre l'Administració. També aquí són evidents els límits d'unes mesures concebudes quan el problema de la malnutrició, per defecte, era associat a petits sectors "marginals". Una situació com l'actual, on aquest dret està sent vulnerat per sectors importants de la població, quan la falta de drets s'ha convertit en un fet transversal, requeria aprofundir i estendre les mesures tradicionals, i sobretot plantejar noves mesures que s'adeqüessin a l' nou context. Contràriament, el govern de la Generalitat no s'ha plantejat noves mesures per garantir aquest dret i es dedica a retallar drets socials bàsics ia desmantellar les escasses mesures que havien: la política de 0-3, beques de menjadors, retallades en serveis socials, retallades al PIRMI, retallades en ensenyament, retallades en sanitat, ... Aquesta és la pràctica del govern de la Generalitat, igual a les polítiques aplicades pel govern de l'Estat en els àmbits que li són propis. I a més es pateixen retards en els pagaments i en l'execució.

Com a element positiu en aquest panorama cal ressaltar la feina que estan fent, en contacte directe amb els problemes, per part de diferents professionals, institucions públiques i privades, i on es comencen a entreveure els dèficits de les mesures actuals i s'apunten les primeres línies per anar més lluny i garantir un dret bàsic, el d'una alimentació adequada per a tothom, que l'actual sistema econòmic està fent retrocedir a situacions que pensàvem que eren del passat.

[-] Una peça central en la resposta als problemes alimentaris en aquest context semblen ser els bancs d'aliments. Què opines al respecte?

El repartiment d'aliments gratuïts està agafant una importància excessiva. La solució a una gran part de la problemàtica d'accés a l'alimentació va lligada al desenvolupament de drets socials que avui estan sent retallats. Els menjadors escolars, una llei de dependència com ha de ser, unes pensions dignes, una renda mínima garantida, ... són mesures que disminuirien dràsticament la necessitat de repartir aliments gratuïts fins i tot en una situació de crisi i atur com l'actual.

Els bancs d'aliments aporten una alternativa que busca subministrar calories gratuïtes al màxim de gent. Entenen l'eficiència com aconseguir repartir el màxim de calories al major nombre de persones amb el mínim cost monetari. Aquesta visió, que podria tenir lògica en una situació de desnutrició massiva per falta d'aliments, que no és el cas, té una sèrie de característiques que la fan ineficient i, al mateix temps, suposa dedicar diners públics a mesures que ajuden poc a eradicar la pobresa i les seves causes profundes.

[-] Ens pots posar un exemple?

La partida més important que gestionen els bancs d'aliments són els fons dels antics excedents agrícoles originats per la Política Agrària Comunitària, la PAC. Aquest fons, que el 2012 va ser de 81.110.000 d'euros, s'utilitza totalment per comprar aliments per part del Fons Espanyol de Garantia Agrària, el FEGA, dependent del Ministeri d'Agricultura, en una subhasta centralitzada. Aquesta subhasta es realitza amb criteris típics dels bancs d'aliments: calories fàcils d'emmagatzemar i transportar, amb llargs terminis de conservació en determinades condicions ambientals, i barats. El resultat: l'única fruita és el préssec en almívar i les verdures només les trobem en els "potets". Cap producte fresc, cap producte local. El que solem trobar en els lots dels bancs d'aliments són les pastes, la brioixeria industrial i l'arròs ... Una alimentació basada excessivament en aquests productes barats que és part del desequilibri alimentari i la malnutrició que estem patint.

[-] Però això també respon a l'enorme capacitat d'incidència de les grans empreses agroalimentàries, amb tot el que suposa.

Efectivament. Qui són capaços d'oferir grans quantitats d'aquests productes? Les grans multinacionals de l'alimentació. Aquestes suposades ajudes agrícoles van a multinacionals com Nestlé, Heros, etc. Una part d'aquests diners públic està permetent incrementar els marges d'aquestes empreses que expatrien seus guanys. No són diners que reforcin els teixits productius locals sinó els seus depredadors. Es perd així una ocasió per utilitzar importants partides de compra pública per enfortir les economies locals, que són les generadores tant de riquesa repartida entre la població com de treball, dos elements bàsics per a combatre, més enllà de l'emergència, la pobresa i amb ella les mancances alimentàries. Aquest sistema de compra hipercentralitzat implica que al voltant d'un 7% dels diners es vagi en transport (3,4 milions d'euros) i gestió i emmagatzematge (2,5 milions) d'un total de 81.110.000. La part que els bancs d'aliments recullen els excedents de les empreses està feta sense cap política de control i reducció del malbaratament alimentari. Serveix per presentar com "solidari" el que en realitat és un malbaratament desorbitat i evitar el cost de gestionar aquests residus.

[-] Quina és la responsabilitat dels bancs d'aliments en aquest model de funcionament?

Els bancs d'aliments no són responsables de les pràctiques de les empreses i administracions. Però del que sí que són responsables és de donar per bones aquestes polítiques, fins al punt de demanar, en el summu dels despropòsits, diners públics mitjançant desgravacions fiscals a aquest malbaratament inadmissible si es redistribueix mitjançant els bancs d'aliments. No tot val per aconseguir la distribució de més calories. Primer de tot hauria de penalitzar el malbaratament que suposa que avui es tiri aproximadament una tercera part dels aliments i reduir-lo a nivells tècnicament inevitables. Només en aquest marc tindria sentit una política de redistribució.

[-] Una suposada eficiència en un marc neoliberal?

La postura dels bancs d'aliments sobre les desgravacions fiscals per a les empreses no és casualitat. Si llegeixes els arguments que utilitzen per dirigir-se a les grans empreses perquè aquestes els donen els seus excedents, tots es basen en els avantatges que aconseguirien per maximitzar guanys i reduir costos. Aquest tipus d'arguments, que pot semblar una habilitat per aconseguir més calories barates, acaba transformant-se en una assumptió dels interessos de les empreses amb suposats objectius caritatius. El perfil dels dirigents dels bancs d'aliments (alts executius jubilats, gent vinculada a la gran empresa) acaba de completar l'anàlisi. Per desgràcia la voluntat d'exercir tasques caritatives quan es donen en el marc de l'eficiència plantejat per la ideologia neoliberal al servei de la gran empresa i sense esclatxa crítica, pot portar a aquestes organitzacions a fer tasques totalment funcionals per als que estan causant les situacions de pobresa i injustícia.

[-] Quins principis haurien de prevaler en la distribució d'aliments?

En aquesta redistribució s'haurien de prioritzar els mecanismes locals i directes abans que el centralisme dels bancs d'aliments. Tot el contrari a pràctiques com la de l'Ajuntament de Girona de posar cadenats als contenidors per evitar la redistribució directa, que significa la pràctica del "freeganisme", i donar el monopoli als mecanismes centralitzats dels bancs d'aliments.

La incapacitat dels bancs d'aliments de proveir aliments frescos fa que els serveis socials dels ajuntaments i les entitats que treballen directament amb la població empobrida estiguin buscant altres mecanismes per fer-los arribar. Com es pot aconseguir això?

Una solució habitual és donar vals a les famílies necessitades perquè puguin proveir-se d'aliments al mercat. En el fons aquest tipus de vals són una incipient moneda local recolzada per un ajuntament i que, per desgràcia, tenen un recorregut molt curt. Els ajuntaments han creat un instrument molt important per condicionar la compra i poder centrar allà on es requereixi. I no són conscients de les possibilitats que tindria desenvolupar aquest instrument. Normalment el que es controla és que els vals siguin utilitzats per comprar aliments relacionats amb una dieta equilibrada. Per què no condicionar també perquè siguin utilitzats en productes i comerços locals? Per que no sumar-se a la voluntat d'un sector creixent de ciutadans que volen fer el seu consum alimentari essencialment local? Per que no utilitzar una moneda local per fer aquest vals? Els avantatges serien múltiples.

[-] Ens pots detallar quins serien els avantatges d'una moneda local com la que esmentes?

Una moneda local té mecanismes potents per fomentar l'economia local, especialment comerços i productors. Aquests dos agents juguen un paper fonamental tant en una distribució de la renda més equitativa com en la creació d'ocupació. Tots dos són mecanismes bàsics per combatre la pobresa. Una moneda local permet un cert endeutament i aconseguir un efecte de palanquejament que permet a l'Ajuntament multiplicar la seva capacitat de treball en un moment de dificultats monetàries. Evita també l'estigmatització dels vals municipals, barrejant el seus

usuaris amb un sector de la població favorable al consum local, creant així vincles de cohesió social. Una moneda local podria ser un potent instrument de sinergies entre les despeses alimentàries d'institucions locals públiques i privades i els projectes agroecològics existents o els que es podrien arribar a crear.

Alguns ajuntaments també estan cedint solars per a la creació d'horts i fer front a les necessitats alimentàries d'algunes persones en els seus municipis, connectant així amb un moviment molt més ampli d'expansió dels horts urbans. Com s'ha produït aquest procés i quines dimensions té?

Parafraçant la PAH podríem dir que hi ha terra sense gent i gent sense terra. Tenim doncs els elements per abordar una alternativa a l'accés a productes frescos del que hem parlat abans. I així ho està veient molta gent. No hi ha setmana que no arribi la notícia que en algun lloc o altre de la península, veïnes i veïns posen terres a produir hortalisses per a auto-proveir-se.

Les formes d'accedir a la terra també són variades. En uns casos es fa ocupant terres ocioses seguint una llarga tradició dels moviments okupes que ha demostrat l'èxit de les seves propostes, com els 80 horts gestionats pel veïnat durant prop de 10 anys a la vall de Can Masdeu i que avui signifiquen una alternativa real per gent empobrida per l'actual sistema, o l'Obra social de la PAH a Girona. En altres casos s'han arribat a acords amb els propietaris de manera directa. En molts casos aquests processos són impulsats o acompanyats per entitats de tot tipus, des d'una assemblea o associació d'aturats fins Càritas o el menjador social del barri. En altres ocasions són els propis municipis els que participen, cedint terrenys o afavorint que terrenys privats en desús siguin oferts per fer horts.

[-] I les formes de gestió també són diverses, però quina és la importància d'aquest procés, més enllà de la pròpia provisió d'aliments frescos?

Les formes de gestió inevitablement han de partir de la pròpia gent que cultiva els horts, ja que sense ella no es poden gestionar. Fins on arriba el grau d'autonomia i control per la seva part depèn de les característiques de cada projecte, de la gent que l'ha impulsat i del perfil dels que hi participen. En qualsevol cas, i més enllà de les especificitats, permet un empoderament molt important: el control de la pròpia alimentació. Dóna capacitat a la gent necessitada de solucionar per si mateixa una part de les necessitats alimentàries de la seva unitat de convivència. Qualsevol persona que hagi estat prop de situacions d'empobriment sap que aquests elements són molt importants per recuperar l'autoconfiança necessària per enfrontar-se amb èxit a aquestes duríssimes situacions.

L'hort és també un espai de convivència i socialització, on un mateix aprèn a trobar recursos per satisfer les seves necessitats, sovint amb actuacions col·lectives. No és d'estranyar que donada la varietat de sectors que es veuen empesos a autoabastir dels seus aliments es produeixin múltiples sinergies. Quan gent amb tot tipus d'habilitats es troben al voltant del cultiu de les seves verdures sorgeixen moltes possibilitats de crear mecanismes d'ajuda mútua i intercanvi. Hi ha horts que estan generant el seu propi banc de temps ...

[-] Però posar-se a fer un hort no es fa així com així i més amb població urbana, què es requereix, a més de la terra?

Per muntar un hort el que és imprescindible és la terra i la il·lusió de la gent que la treballa. No obstant això requereix també d'algunes eines, infraestructures i coneixements per fer-ho amb èxit. Quant als coneixements és imprescindible l'acompanyament, com a mínim en un primer període. I què millor que les agricultores i agricultors locals per fer aquesta feina? Per sort actualment hi ha un petit sector en totes les comarques que ha optat per una agricultura agroecològica de forma vocacional i que ja ha acumulat una experiència significativa fent horts viables i adequats al territori. Elles i ells són uns mestres immillorables que poden trobar en aquest treball un complement a la seva tasca, no molt fàcil en els temps que corren, de sobreviure com petites camperoles agroecològiques.

[-] Però aquest model d'horts té moltes possibilitat d'anar més enllà del autoabastiment.

Els petits horts són també un excel·lent viver per a projectes amb un component monetari. D'una banda subministren la formació, i permeten distingir a aquelles persones que tenen habilitats i desitjos per fer del cultiu d'aliments una professió amb remuneració monetària. També proporcionen també les eines, terres i infraestructures necessàries per fer horts que puguin tenir una producció més enllà del autoabastiment.

D'altra banda algunes de les institucions o entitats que estan impulsant aquests horts generen i / o poden condicionar una demanda d'aliments que podria garantir la sortida d'aquestes produccions. Tenim a l'abast els elements bàsics per fer projectes agroecològics viables. Les formes i models a explorar són múltiples. Des acords senzills on una part de l'hort es dedica a subministrar aliments a menjadors socials gestionats per les pròpies institucions que han impulsat el horts (casos d'aquest tipus es donen a Valldoreix i Montblanc, encara que sense contraprestació econòmica), fins a garantir compres a projectes impulsats per associacions d'aturats, les possibilitats són múltiples en un camí de sinergies que tot just s'està començant a explorar.

[-] I tota aquesta dinàmica dels horts també pot tenir efectes multiplicadors en el propi moviment agroecològic i en la dinamitzador de l'economia local.

A vegades, en lloc de començar un projecte des de zero es pot aprofitar el que ja està en marxa i té possibilitats de créixer. Alguns petits projectes agroecològics tenen terres i instal·lacions que no s'estan posant a produir en totes les seves capacitats per falta de demanda. Les mateixes entitats que poden garantir una demanda significativa que permetés posar noves terres en producció podrien aprofitar l'experiència i les infraestructures d'aquest projecte ja existents per garantir treball remunerat i / o d'autoconsum a alguna gent. Cercar aliances locals amb productores agroecològics pot donar pas a múltiples formes de col·laboració.

En segon lloc les institucions locals tenen un important despesa pública en aliments. Sigui per mitjà de beques de menjador escolar, amb vals d'alimentació, donant suport a activitats d'oci, finançant àpats als menjadors socials, etc. Condicionar aquesta despesa perquè siga realitzat amb criteris de suport als productors locals és una forma de deixar la riquesa al territori i anar atacant les causes profundes de l'empobriment. Les formes poden anar des de les més petites de compres concretes a mecanismes més complexos i ambiciosos com poden ser les monedes locals. En qualsevol cas és un camí necessari a explorar.

[-] Per acabar ja, quines implicacions té des de la perspectiva del moviment a favor de la sobirania alimentària l'expansió creixent d'aquest model d'horts urbans?

Auto-proveir-se dels aliments és una de les formes amb més possibilitats per controlar una part fonamental de la teva pròpia alimentació. És, en si mateixa, una estratègia que afavoreix la sobirania alimentària. Quan aprens a conrear aliments i establir la relació que requereix amb la naturalesa, és difícil que això no influeixi en tota la teva visió sobre l'alimentació, la cuina i la conservació dels aliments, que no comencis a valorar el control sobre altres aspectes de la teva alimentació ... Estàs iniciant teu camí personal per exercir part de la teva sobirania sobre l'alimentació.

Fa temps, des de l'anàlisi de la viabilitat ecològica d'un territori com l'Àrea Metropolitana de Barcelona, es constava que sense un retorn important de terres a usos agrícoles respectuosos amb la naturalesa la matriu ecològica bàsica del nostre territori s'estaria deteriorant de manera irremeiable i irreversible. L'època del boom immobiliari va suposar un retrocés d'aquests usos agrícoles sense precedents. Avui centenars d'horts urbans estan apareixent en antics terrenys abandonats o en espera de noves construccions que, per sort, ja no s'albiren a l'horitzó. Això és una bona notícia per a la sostenibilitat del nostre territori. Si aquesta tendència es transforma en milers de petits horts la notícia

seria excel·lent.

La forma d'alimentar-nos que tenim a Barcelona té una petjada ecològica tremenda que estan pagant altres territoris del nostre propi país i d'altres països. I això pel tipus d'aliments que consumim, que són produïts molt lluny i per la quantitat de quilòmetres que han de recórrer fins arribar al nostre plat. Que una part del nostre consum sigui ecològic i de proximitat significa una important reducció de la nostra petjada ecològica i és una bona notícia. Hi ha innombrables estudis sobre els avantatges ecològics, econòmics i de salut pública de l'agricultura ecològica i de proximitat. És doncs una bona notícia també per a la salut pública i per una visió a llarg termini de l'economia del país.

Com es veu la Sobirania Alimentària té molt a dir sobre com garantir el dret a l'alimentació adequada per a tota la població. A Catalunya i a tot l'Estat hi ha prou gent sensible treballant en projectes agroecològics o per evitar la malnutrició puguin començar un diàleg que serà segur fructífer i donarà lloc a multitud d'iniciatives.

FONT: ALBASUD.ORG